Світлана ВОВК

МІЖНАРОДНА МОБІЛЬНІСТЬ КАПІТАЛУ В КОНТЕКСТІ ВИНИКНЕННЯ ТА ПОДОЛАННЯ КРИЗ

Розглянуто і проаналізовано взаємозв'язок міжнародної мобільності капіталу та криз у країнах світу загалом та України зокрема. Представлено сучасні тенденції фінансової глобалізації та її наслідки для країн світу, особливу увагу сфокусовано на країнах, що розвиваються, та країнах із ринками, що формуються.

Проявом сучасного світового господарства стала зростаюча взаємозалежність країн світу під впливом глобалізаційних та інтеграційних процесів, які, в свою чергу, призвели до "розмивання" бар'єрів входження на національні ринки, підвищення мобільності капіталу в результаті дерегулювання та лібералізації міжнародної торгівлі. Процеси глобалізації, західноєвропейської та північноамериканської інтеграції в 1990-ті рр. сприяли посиленню міжнародної мобільності капіталу. На перший план вийшли горизонтальні мегапоглинання в розвинутих країнах, багато з яких є міждержавними. Свою роль відіграли поява більшої кількості країн з "ринками, що формуються", а також тенденція до уніфікації "правил гри" в різних регіонах і на різних ринках.

Зростання виробленого в останні десятиліття у світі валового продукту супроводжувався глибокими якісними змінами: відбулась повна перебудова технологічної бази світового виробництва, що зумовила суттєві зрушення в його галузевій структурі; різко посилилась залежність національних економік від міжнародної торгівлі товарами і послугами, транскордонного руху капіталу і робочої сили, експорту та імпорту знань, технологій, інформації; інтернаціоналізація виробництва і капіталу, величезне розширення діяльності транснаціональних корпорацій перетворились у важливі фактори економічного зростання і розвитку; зросла загальна ефективність світової економіки, що створило об'єктивні передумови для помітного соціального прогресу не тільки в розвинутій частині світу, а й і на його периферії. Причини – не стільки кон'юнктурного, скільки структурно-інституціонального характеру.

Чітко окреслені в останні десятиліття процеси глобалізації через їх всеохопність не можуть не впливати на економічну стабільність у різних країнах і регіонах світу. Актуальним є питання про те, як оцінити конкретний вплив цих процесів на загальну динаміку і стійкість світового економічного розвитку, внутрішню і зовнішню рівновагу національних господарств, перебіг ділових циклів.

Однак з іншого боку, перебіг процесу глобалізації стає потенційним джерелом ризиків, проблем і конфліктів. Інтеграція фінансових ринків підвищує ризик системних збоїв у кожній окремій країні й у регіоні загалом. За цих умов більшість держав, особливо ті, що розвиваються, виявляються залежними від коливань світової фінансової кон'юнктури. Основна проблема при цьому полягає в тому, щоб використати позитивний потенціал фінансової глобалізації і звести до мінімуму пов'язані з нею ризики для національних економік.

До недавнього часу існувала абсолютна впевненість у поступовому розвитку подібних процесів і їх винятково позитивному впливі на світове господарство. В результаті вище згаданих тенденцій трансформаційні процеси в світовому господарстві перейшли в якісно новий вимір: зі стану коливного спокою, врівноваженості до нового витка спіралі з коливними різко амплітудними рухами та синтетично-синергічним середовищем [8].

Зростання мобільності капіталу, як один із неминучих наслідків всеосяжної глобалізації, стала однією з причин валютних потрясінь у 90-х рр. XX ст. у ряді країн світу: спекулятивні атаки проти валют спровокували валютні потрясіння в межах Європейської монетарної системи в 1992 р.; у 1994–1995 рр. у Мексиці та Латинській Америці; у Східній Азії – в 1997 р.; у Бразилії – в 1999 р.; в Аргентині і Туреччині – у 2000–2001 рр.

Більшість вищезгаданих потрясінь були несподіваними і змінили уявлення про валютні кризи, які ще в 1980-х роках вважалися передбачуваними.

Кризи в Мексиці, Росії і особливо в Азії показують взаємозалежність між прямими іноземними інвестиціями (ПІІ), міжнародними фінансовими потоками (МФП), цінами на фондових біржах та коливаннями обмінних курсів.

© Світлана Вовк, 2007.

Найбільшу загрозу глобалізація становить для країн, що розвиваються, оскільки саме вони відчувають гостру нестачу капіталів, ефективних інституцій, господарської інфраструктури, економічно мотивованих рішень щодо реалізації наявних можливостей. Таким чином, головне завдання країн з новостворюваними ринками полягає у мінімізації ступеня вразливості від зовнішніх впливів та від зміни позицій іноземних інвесторів, що спрямовують у ці країни значні потоки так званих "летючих" капіталів. Тому подолання кризи фінансових систем країн з перехідною економікою вимагає розумного поєднання саморегулювання ринкових відносин і стратегії державних коректив процесу трансформації фінансової системи. Отже, сучасна глобальна фінансова архітектура стратегічно важливим завданням визначає розробку і здійснення ефективної національної політики у галузі фінансів на основі детального аналізу сучасних геофінансових процесів з урахуванням актуальних чинників розвитку світової фінансової кон'юнктури [2]. Для країн, що розвиваються, зокрема для України, дана політика має бути спрямована на інтеграцію країни у світове співтовариство як рівноправного учасника, що передбачає розробку стратегії мінімізації ризиків і втрат, пов'язаних із виходом на міжнародну арену в умовах відкритості економіки й максимізації можливих вигод від цього.

Економічні реформи в Україні супроводжуються стрімкою лібералізацією зовнішнього сектору економіки та поступовою лібералізацією руху капіталів. Розвиток цих процесів передбачає подальшу інтеграцію, тобто посилення залежності української економіки від світової. Позитивним моментом цього процесу є можливість використання ресурсів світових фінансових ринків для розвитку національної економіки, негативним – залежність фінансового стану країни від періодичних криз у світовій економіці, зміни напрямів потоків капіталу.

Негативний характер зазначеного впливу особливо посилюється в роки екстраординарних криз, вплив яких виявляється більш руйнівним, ніж кризових фаз звичайного ділового циклу (тут варто зазначити, що на відміну від ділового циклу глобалізація має не кон'юнктурний, а довготривалий характер). Відмінними рисами даних циклів є те, що їхня динаміка не вписується в діловий цикл: імпульси нестабільності надходять зі світових товарних або фінансових ринків, а вплив таких екстраординарних шоків на світогосподарські процеси виявляється тривалішим і в більшості випадків набуває перманентного характеру. Відповідно, екстраординарний характер мали кризи 50-х, 70-х і 90-х рр. XX ст., хоча перша торкнулася насамперед економіки США, друга – розвинутих країн, третя – держав з ринками, що формуються: Мексики (1995 р.), країн Східної Азії (1997 р.), Росії та України (1998 р.), Бразилії (1999 р.) [5; 5].

Сучасний світовий фінансовий ринок можна охарактеризувати такими ознаками:

- застосуванням режиму плаваючого валютного курсу між найбільш важливими валютами світу, взаємозалежність між валютними ринками країн світу і МФП;
- МФП головним чином визначаються відносно коливань обмінного курсу, оскільки втрачається сенс міжнародної торгівлі через їхній вплив на іноземні валютні ринки;
- інституційні інвестиційні фонди, такі як Hedge Funds, виступають важливими гравцями на міжнародних фінансових ринках;
- багато нових фінансових продуктів, зокрема фінансові та іноземні валютні директиви, є важливими не тільки для хеджування, а й для спекуляційної та арбітражної діяльності;
- деякі країни зазвичай орієнтують обмінний курс національної валюти до однієї чи кількох іноземних валют;
- різким коливанням обмінних курсах та цін на фондових біржах [Кун Такер].

Тому фінансовому капіталу, вкладеному в цінні папери, властива підвищена динамічність, різкість і глибина стрибків кон'юнктури. Реальний сектор, навпаки, значно інерційніший, ніж фінансовий. Тому апріорі на фондових ринках пострадянських та інших країн, що розвиваються, за нестабільної макроекономічної ситуації ймовірність відриву фондових процесів від реального сектору економіки значно збільшується. Це, в свою чергу, є однією з головних умов криз ринків цінних паперів у цих країнах. Так, в Україні, Росії та інших країнах пострадянського простору бурхливий підйом фондових ринків напередодні азійської кризи не підкріплювався зростанням реальних макроекономічних показників: ВВП у Росії в 1997 р. фактично залишився на рівні 1996 р. (зростання становило 0,4%); в Україні тоді відбувалося падіння промислового виробництва [8].

Продовжує зростати значення інноваційної парадигми економічного розвитку, чіткіше виявляються загрози, що провокуються технологічним відставанням. Аналізуючи поведінку макроекономічних систем, потрібно усвідомлювати правило, що випливає з теорії циклів: у тривалому економічному циклі відносно тривалішою є кожна стадія, у тому числі кризова. Фінансова криза в рамках короткострокового циклу відкидає країну на місяці; криза середньострокового циклу, що пов'язана з фізичним зношенням основного капіталу, може загальмувати розвиток країни на роки; криза довгострокового циклу долається лише через радикальні інновації впродовж десятиріч [2].

Окремі мікросистеми, незважаючи на технологічне відставання країни, можуть зберігати конкурентоспроможність, кооперуючись з іноземними структурами, але це призводить до руйнування системи внутрішньої кооперації у національній економіці. Тому потрібне безперервне фронтальне оновлення вітчизняних продуктів і технологій, що, в свою чергу, вимагає значних інвестицій.

У процесах інтернаціоналізації виробництва та капіталу зростає роль міжнародної спеціалізації країн, яка нині зумовлюється не галузевим принципом, а можливостями країни виконувати певні етапи нау-

ково-інноваційного циклу*. Наукові відкриття й нові технологічні кластери справляють тотальний вплив на світову економіку через "технологічні хвилі", які нагадують витки об'ємної висхідної спіралі, кожний з яких базується на нових знаннях.

Локальний інноваційний розвиток країни має узгоджуватися з ритмом світового науково-технічного прогресу (НТП) і бути системним, адже недооцінка технологічних розривів створює ілюзії щодо можливості форсування певних етапів перетворень. Не слід забувати, що саме технологічним розривам ми зобов'язані глибокими кризами, зниженням конкурентоспроможності, деградацією соціальної та екологічної ситуації.

Слід зазначити, що фактори, які зумовлюють технологічну диференціацію країн, не обмежуються технічними новаціями. Необхідно враховувати геоположення країни, її участь у регіональних економічних альянсах, особливості національної економіки, посилення впливу політики на економіку. Нові знання і технології нині продукують не тільки розвинуті країни, існує зворотний потік новацій із країн, де розміщені дослідницькі ланки ТНК, яким нині належить левова частка інвестицій в міжнародній економіці [2].

У 1990-ті рр. XX ст. процеси глобалізації особливо супроводжувались посиленням руху капіталу в його різних формах. Величезне зростання прямих іноземних інвестицій у країни, що розвиваються, спостерігався в середині 1990-х рр. Перелом – хоча й тимчасовий – настав у результаті фінансової кризи 1997–1998 рр. Після нього відбулося "замикання" основної маси інвестицій всередині групи розвинутих країн та невеликої групи країн, які розвиваються, що стало більш помітним на фоні загального збільшення масштабів переміщення капіталу [5; 10].

Природно, боргові і фондові інструменти країн, що розвиваються, слугують об'єктом інвестування для суб'єктів із розвинутих країн. Однак рух портфельного капіталу в зону ринків, які розвиваються, ускладнений наявністю значних ризиків країн. З іншого боку, інвестори вкладають кошти в ці інструменти тільки при умові високих премій за ризик. Для країн, що розвиваються, залучення такого капіталу є бажаним, але ризикованим джерелом фінансових ресурсів. У випадку валютних, банківських чи інших фінансових, політичних та інших потрясінь виникає об'єктивна проблема можливого швидкого, а інколи навіть і панічного відпливу портфельного капіталу. На цій основі формувалася тенденція 90-х рр. XX ст.: рух світового капіталу у вигляді "коротких" грошей, які використовувалися не стільки для розвитку конкурентних переваг реального виробництва, скільки для гри на поточних котировках світового фінансового ринку. Така модель фінансування насправді суперечить створенню передумов стійкого зростання в перехідних економіках і призводить до зміцнення можливостей існуючих центрів домінування розвинутих країн при одночасному послабленні перспектив країн з ринками, що розвиваються.

На фоні цієї динаміки пропозиція прямого іноземного капіталу розвинутими країнами в 1990-ті рр. відображала специфіку, більш пов'язану з новими явищами в економічному розвитку самих розвинутих країн, ніж з дохідністю і ризиками портфельного капіталу. Інформаційна революція і тривале економічне зростання 1990-х рр., який пришвидшував процеси глобалізації й інтеграції економічного життя, дали сильний поштовх руху капіталу в світі. Країни, які були готові до прийому інвестицій або здійснювали з цією метою спеціальні заходи, зуміли скористатись ситуацією (табл. 1). Конкурентна боротьба за приплив капіталів закінчилась на користь декількох країн Латинської Америки і Центральної Європи, а також Китаю. Потенційна пропозиція прямого капіталу (чистий вивіз із розвинутих країн) виступає як обмеження для ввозу капіталу в країни, що розвиваються [5; 10].

Цей об'єктивний факт став очевидним внаслідок фінансової кризи 1997–1998 рр., яка різко змінила всю системи ризиків для інвесторів, а також характер, віддаючи перевагу тому чи іншому виду та шляху залучення іноземного капіталу для країн-реципієнтів. Табл. 1 відображає не тільки і не скільки значне зростання вкладень у країни, що розвиваються за останні роки, скільки зрушення від відносно високої ролі портфельного і боргової капіталу на користь прямих іноземних інвестицій. Але для їх залучення необхідний досвід управління, володіння відповідними технологіями, відсутніх у більшості країн з новоствореними ринками.

Потік прямих інвестицій з розвинутих у країни, що розвиваються, в 1998–1999 рр. сконцентрувався в обмеженій кількості країн, які створили відповідні умови в попередніх десятиліттях (за прогнозами дана тенденція триватиме: так, на п'ять країн "великої сімки" (без Японії і Італії) припадатиме більше 50% потоків капіталу; в десятку великих одержувачів прямих інвестицій з країн, що розвиваються, ввійдуть тільки Китай (з Гонконгом) і Бразилія). Якщо ще в 1995 р. частка Аргентини, Бразилії, Чилі, Мексики, Кореї і Польщі становила 32% від 89 млрд. дол. США всіх інвестицій в 15 країн, що розвиваються, то до 1999 р. їхня частка зросла до 51%. У країнах Латинської Америки приплив прямого іноземного капіталу в 1998–1999 рр. пояснювався політикою урядів держав, спрямованої на залучення іноземного капіталу. Фінансові перешкоди змусили їх шукати шляхи змін у країні, в тому числі шляхом приватизації і залучення стратегічних інвесторів. Ці країни здійснювали широкий продаж контрольних пакетів акцій стратегічним

* Країни, що контролюють "піонерні" фундаментальні і пошукові дослідження, отримують глобальну квазіренту. Далі за спадною градацією – країни, зайняті у менш наукоємних етапах інноваційного циклу. Країни, що спеціалізуються на проектно-конструкторських розробках, йдуть за лідерами; за ними – країни, які здійснюють масове впровадження високотехнологічних товарів; останніми в даній градації є країни-виробники ресурсів і товарів з низьким ступенем переробки та країни-експортери сировини [2].

інвесторам (переважно іноземним) у великих компаніях, що було обумовлено бажанням як вирішити бюджетні проблеми, так і забезпечити ефективний розвиток економіки. Приблизно половина іноземного капіталу, який "прийшов" у країни Центральної і Східної Європи, також виявився пов'язаним із приватизацією (так, свого часу в умовах української економічної і політичної нестабільності було тільки два радикальних шляхи залучити іноземний капітал: включити іноземців в приватизаційні процеси або надати ті чи інші державні гарантії за великими проектами і податковими пільгами.

Таблиця 1

Країни з ринками, що формуються, і країни, що розвиваються: чисті потоки капіталу (млрд. дол. США)

	1996 – 98	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Всього											
Потоки приватного капіталу, чисті	159,3	74,6	56,7	70,2	88,3	173,3	238,6	257,2	255,8	252,7	259,3
Прямі приватні інвестиції, чисті	142,3	177,4	168,6	182,8	152,2	165,3	190,0	266,3	266,9	283,7	288,9
Приватні портфельні інвестиції, чисті	60,0	60,1	11,4	-80,5	-90,9	-12,1	25,0	29,4	-76,3	-62,0	-52,2
Інші потоки приватного капіталу, чисті*	-43,0	-162,9	-123,4	-32,1	26,9	20,1	23,5	-38,5	65,2	30,9	22,6
Офіційні потоки, чисті	20,2	22,4	-34,2	6,6	2,3	-44,5	-57,8	-122,6	-143,8	-96,4	-116,6
Зміни резервів	-72,6	-98,2	-131,2	-120,6	-198,9	-358,9	-508,2	-590,1	-738,4	-715,5	-716,4
Для довідки:											
Рахунок поточних операцій	-72,1	34,4	123,5	86,8	132,3	229,4	299,7	511,6	638,5	548,6	567,1
Африка											
Потоки приватного капіталу, чисті	6,5	9,0	-4,2	2,2	0,9	2,7	12,3	18,3	20,2	28,6	39,9
Прямі приватні інвестиції, чисті	5,8	8,6	7,6	23,1	13,5	15,4	16,8	27,0	19,1	21,9	29,4
Приватні портфельні інвестиції, чисті	5,0	9,1	-1,8	-7,9	-1,6	-0,5	5,4	4,1	18,5	12,3	13,6
Інші потоки приватного капіталу, чисті	-4,3	-8,7	-10,0	-13,0	-11,0	-12,2	-9,8	-12,8	-17,4	-5,7	-3,1
Офіційні потоки, чисті	5,0	4,1	7,7	6,5	8,6	6,4	4,3	-1,8	-3,8	10,1	10,8
Зміни резервів	-4,2	-0,4	-12,8	-9,7	-5,5	-11,4	-32,7	-42,3	-48,4	-44,9	-56,3
Центральна і Східна Європа											
Потоки приватного капіталу, чисті	27,4	36,3	38,7	10,9	54,0	52,5	74,7	117,5	121,1	109,0	117,7
Прямі приватні інвестиції, чисті	14,9	22,7	24,1	24,0	24,1	16,2	34,5	50,1	65,8	62,6	62,0
Приватні портфельні інвестиції, чисті	1,7	5,3	3,1	0,4	1,7	6,5	26,9	20,9	8,1	12,1	14,4
Інші потоки приватного капіталу, чисті	10,8	8,3	11,6	-13,4	28,3	29,9	13,3	46,4	47,1	34,3	41,2
Офіційні потоки, чисті	-0,5	-2,4	1,6	6,0	-7,5	-5,0	-6,6	-8,3	-4,9	-3,1	-3,3
Зміни резервів	-8,8	-12,1	-6,0	-3,0	-18,5	-11,5	-13,6	-48,2	-21,2	-14,9	-22,1
Співдружність Незалежних Держав											
Потоки приватного капіталу, чисті	-5,3	-13,5	-27,6	7,2	15,8	17,9	7,7	37,6	65,7	38,0	28,6
Прямі приватні інвестиції, чисті	5,5	4,7	2,3	4,9	5,2	5,4	12,9	14,4	33,1	22,2	26,1

Продовження таблиці 1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Приватні портфельні інвестиції, чисті	2,2	-0,9	-10,0	-1,2	0,4	-0,5	8,1	-3,1	13,9	0,4	0,3
Інші потоки приватного капіталу, чисті	-13,0	-17,3	-19,9	3,5	10,2	13,0	-13,4	26,3	18,8	15,4	2,1
Офіційні потоки, чисті	-1,0	-1,8	-5,8	-4,9	-10,4	-8,9	-7,3	-22,1	-32,6	-3,6	-4,3
Зміни резервів	5,1	-6,4	-20,3	-14,5	-15,1	-31,8	-53,8	-75,6	-126,9	-108,4	-98,7
Країни Азії з ринком, який формується											
Потоки приватного капіталу, чисті	36,9	-1,9	4,5	23,5	25,4	69,2	142,5	69,7	53,9	30,7	-5,8
Прямі приватні інвестиції, чисті	56,0	70,9	59,8	52,0	52,6	73,1	68,0	105,8	102,4	96,1	94,1
Приватні портфельні інвестиції, чисті	16,0	54,1	19,6	-50,2	-60,1	7,8	11,2	-8,1	-99,4	-78,9	-88,8
Інші потоки приватного капіталу, чисті	-35,1	-127,0	-74,8	21,6	32,8	-11,6	63,4	-27,9	50,9	13,5	-11,1
Офіційні потоки, чисті	5,9	8,5	-10,9	-12,0	4,1	-16,6	-7,0	-2,8	-9,8	-5,4	-7,5
Зміни резервів	-45,1	-84,8	-59,1	-85,4	-154,3	-234,3	-339,0	-284,1	-365,6	-410,6	-424,0
Ближній Схід											
Потоки приватного капіталу, чисті	11,8	-3,8	-10,0	-5,5	-19,4	4,7	-12,0	-19,9	-15,5	14,4	34,8
Прямі приватні інвестиції, чисті	7,0	4,4	4,9	12,3	9,7	17,8	8,8	17,6	12,0	19,6	18,2
Приватні портфельні інвестиції, чисті	0,5	-8,6	-1,2	-13,5	-17,4	-14,9	-14,0	-14,9	-5,0	-3,3	4,4
Інші потоки приватного капіталу, чисті	4,3	0,4	-13,7	-4,3	-11,6	1,8	-6,8	-22,5	-22,5	-1,9	12,2
Офіційні потоки, чисті	5,2	8,0	-20,5	-14,2	-9,8	-24,6	-32,5	-57,1	-75,0	-93,2	-112,0
Зміни резервів	-8,1	-2,0	-31,2	-11,6	-3,1	-33,7	-45,7	-106,6	-129,7	-79,4	-75,9
Західна півкуля											
Потоки приватного капіталу, чисті	82,0	48,5	55,2	31,9	11,5	26,2	13,3	33,9	10,4	32,0	44,2
Прямі приватні інвестиції, чисті	53,1	66,1	70,0	66,5	47,2	37,5	49,1	51,4	34,5	61,3	59,1
Приватні портфельні інвестиції, чисті	34,6	1,0	1,7	-8,1	-13,9	-10,5	-12,5	30,5	-12,4	-4,6	3,9
Інші потоки приватного капіталу, чисті	-5,7	-18,6	-16,5	-26,5	-21,8	-0,9	-23,3	-48,0	-11,6	-24,7	-18,8
Офіційні потоки, чисті	5,6	6,2	-6,4	25,2	17,4	4,3	-8,7	-30,4	-17,7	-1,2	-0,4
Зміни резервів	-11,4	7,4	-1,8	3,5	-2,4	-36,2	-23,4	-33,4	-46,5	-57,4	-39,3
Для справки:											
Країни – експортери палива											
Потоки приватного капіталу, чисті	-5,4	-27,2	-57,0	-12,7	-11,2	12,7	-14,9	-6,8	-2,6	11,1	36,4
Інші країни											
Потоки приватного капіталу, чисті	164,8	101,8	113,6	82,9	99,5	160,6	253,4	264,0	258,4	241,6	223,0

* *У зв'язку з недоліками даних категорія "інші потоки приватного капіталу, чисті" може включати певну частину офіційних потоків.*

Джерело: World Bank, World Development Indicators. – 2006.

Хоча недавній епізод потрясінь на фінансових ринках в лютому–березні 2007 р. був обмеженим за масштабом, він є корисним нагадуванням про супутні фінансові кризи. Останні роки були незвичайним періодом для ринків, з відносно низькими реальними ставками і дуже низькою змінністю, не дивлячись на жорсткішу грошово-кредитну політику основних центральних банків. При цьому викликає занепокоєння той факт, що боротьба за прибутки веде до прийняття більш високих ризиків в операціях на менш відомих ринках і з менш знайомими інструментами. Дана стратегія успішна, поки ринки продовжують активно зростати, але зниження цін, підвищення волатильності (коливань) і виникнення збитків за кредитами може призвести до переоцінки інвестиційних стратегій і відхід від позицій, вартість яких виявилась завищеною. Така розв'язка може мати серйозні макроекономічні наслідки. В таких випадках особливої уваги заслуговують ризики в країнах із ринками, які формуються, оскільки історії відомі приклади, коли бум змінявся нищівним спадом.

Про ще один важливий фактор міжнародної мобільності капіталу йдеться в роботі Rajan (2006 р.), де висловлюється думка про те, що одним із основних елементів, який сприяв досягненню виключних показників останнього часу, було швидке зростання продуктивності (див. рис. 1). Динамічне зростання продуктивності в країнах світу створив можливості для активного зростання прибутків у поєднанні з підвищенням реальної заробітної плати, дозволивши країнам справитись з різким підвищенням цін на біржові товари без підриву показників інфляції, і сприяв підвищенню вартості активів, що сприятливо позначилось на споживанні та інвестиціях.

Як видно з рис. 1, глобальне зростання продуктивності прискорилось в останні роки, найбільшою мірою в країнах з ринками, що формуються, і в країнах, що розвиваються, а саме стабільне зростання продуктивності спостерігається від початку 1990-х рр. у Китаї та в країнах Азії і Європи.

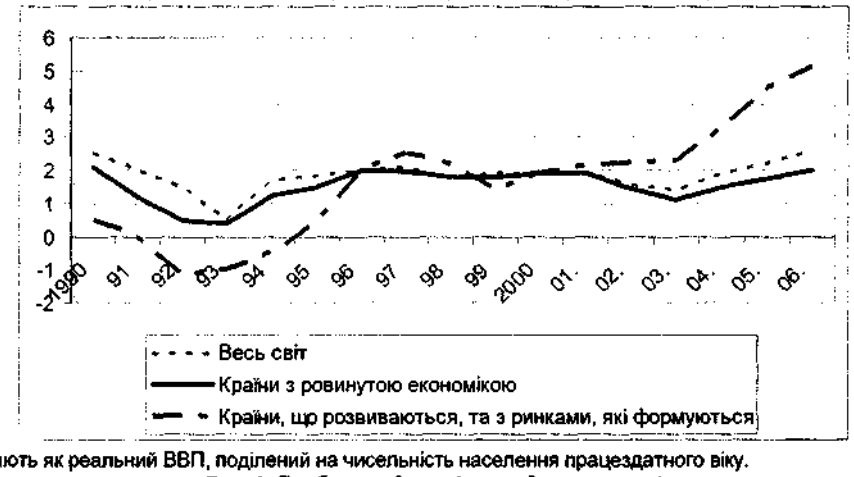

Виміряють як реальний ВВП, поділений на чисельність населення працездатного віку.

Рис. 1. ***Глобальна динаміка продуктивності (річний процентний приріст; трирічна ковзна середня).***

Джерело: World Bank, World Development Indicators. – 2006.

У свою чергу, швидкому зростанню продуктивності сприяє поєднання змін у технології, більш відкритої глобальної торгової системи, зростаючих міждержавних потоків капіталу і стійкіших основ макроекономічної політики і фінансових систем. Зростання міжнародної торгівлі і впровадження нових технологій дозволили розділити виробничий процес, переміщаючи об'єкти обробної промисловості і сектору послуг у країни з більш низьким рівнем витрат на дедалі більш глобальному ринку, і тим самим домагаючись підвищення продуктивності як у країнах походження, так і в приймаючих країнах. Цьому процесу сприяли, як вже зазначалось, важливі ініціативи щодо лібералізації торгівлі тощо. Зміни структури виробництва також спираються на підвищення мобільності капіталу, особливо на зростаючий рівень прямих іноземних інвестицій у країни з ринками, які формуються, які не тільки забезпечили канал для фінансування, які й забезпечили розповсюдженню нових технологій і управлінських навиків.

До кінця XX ст. у більшості країн світу питання про те, чи потрібен їм іноземний капітал, було вирішено позитивно. Безпосередні цілі залучення іноземних інвестицій розрізняються за країнами, але ключовою є не тільки і не стільки забезпечення припливу фінансових ресурсів, скільки розвиток економіки країни з урахуванням процесів глобалізації і зростаючої інтеграції.

Проблема залучення іноземного капіталу в країну з перехідною економікою чи країну, що розвивається, тісно пов'язана з прив'язкою її трансформаційних цілей і завдань розвитку. Дані країни ведуть конкурентну боротьбу за прямі іноземні інвестиції, розуміючи їх важливість для модернізації своєї економіки і збереження стійкості відносно фінансових потрясінь. Варто зазначити, що для багатьох країн іноземний капітал є одночасно засобом формування ринкового інституційного середовища. Іноземні інвестиції ви-

явились тим "дзеркалом", в якому відображаються успіхи чи невдачі національної політики розвитку. Як показує досвід країн світу, прямий капітал надходить у країну не миттєво, а впродовж декількох років, у міру створення сприятливих умов.

Світовий досвід показав, що прямі іноземні інвестиції мають ряд переваг порівняно з іншими видами фінансування та кредитування. Успіх витрачених зусиль для залучення іноземних інвестицій залежатиме значною мірою від здатності уряду координувати діяльність зацікавлених міністерств і відомств (як генеральна стратегія, так і у вигляді окремих проектів), забезпечити проведення єдиної політики щодо іноземних інвестицій і необхідного сприяння іноземним інвесторам.

Виходячи з вищевикладеного, можна стверджувати, що на сучасному етапі цивілізаційного розвитку вкрай актуальними стають сучасні, новітні підходи до вивчення та усвідомлення процесів розвитку і функціонування світового економічного простору, теперішніх парадигм світової економіки і тенденцій у третьому тисячолітті.

Література

1. *Білорус О. Новий тоталітаризм глобальних корпорацій – зростаюча загроза безпеці розвитку у XXI столітті // available from: http//www.soskin.info/ea.php?pokazold=20040901&n=9&y=2004*
2. *Давидов О. І., Карайченцева Г. О. Фінансова глобалізація і стратегія формування фондового ринку в країнах з перехідною економікою // available from: http://www.niisp.gov.ua/vydanna/panorama/issue.php?s=epol3&issue=2001_1-2*
3. *Кузьменко В. П. Соціальна політика держави у циклах коливань суспільного розвитку від лібералізму до тоталітаризму // available from: http://ise.org.ua/ua/pub/p75*
4. *Луцишин З. О. Трансформація світової фінансової системи в умовах глоабілазції. – К.: Видавничий центр "Друк", 2002. – С. 178–201.*
5. *Максимова М. Проблемы стабильности мировой экономики // Мировая экономика и международные отношения. – 2004. – № 9. – С. 3–18.*
6. *Плотніков О. Фінансова глобалізація: ризики для України // Політична думка – available from: http//www.politdumka.kiev.ua*
7. *Рєзнікова Н. Можливість виникнення валютних криз в Україні в контексті руху фінансових потоків // Фінансовий ринок України. – 2005. – № 6–7.*
8. *Рєзнікова Н. Тенденції та перспективи розвитку світової економіки: регіональний аспект // available from: http: // personal.in.ua/article.php?ida=359*
9. *Современный контроль над движением капитала: цели и задачи // "Дайджес-Финансы". – 2000. – № 12. – С. 14–20.*